

ЕВОЛЮЦІЙНИЙ ПОСТУП НОВОЇ ЕКОНОМІКИ: ВІД ТРАДИЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ДО ЕПОХИ ІНДУСТРІАЛІЗМУ

*В. В. Білоцерківець, д. е. н., доцент, Національна металургійна академія України,
krumming@gmail.com*

У статті розглядаються проблеми становлення нової економіки в умовах домінування традиційного суспільства, розкриваються засади та фактори прискорення її еволюційного поступу в часи зрілого та пізнього середньовіччя. Показано особливості руху нової економіки в добу промислового перевороту та визначено специфічні риси її еволюції в координатах розвитку індустріального суспільства.

Ключові слова: нова економіка, традиційне суспільство, промисловий переворот, нео-благо, індустріальне суспільство.

Постановка проблеми. Історія людства є історією вдалих та невдалих спроб досягти кращого, перетворити на ліпше навколишнє середовище або адаптуватись до нього. Рух вперед був рухом проб та помилок. Зміни, що відбувались, далеко не завжди сприяли покращенню буття людства в цілому. Втім, на похмурому тлі загальних невдач та розчарувань, окремі спроби мали своїм наслідком позитивні зміни, забезпечували зростання рівня комфортності життя людей. Такі переміни були незначними, виступали радше як майже нечутливі флуктуації, але вони були девіаціями – носіями прогресу, що змінювали на краще буття людей, формуючи острівці нового буття в океані традиційного. Бажання закріпити ці позитивні зміни, збільшити обсяг потенційно можливої додаткової корисності спонукали економічних суб'єктів до свідомих дій щодо посилення такої девіації, надання їй стрижневого статусу. На рівні благ невдалі варіації вибраковувалися як такі, що не збільшували корисність порівняно з базовим продуктом. Більш успішні варіації благ отримували визнання ринком і знаходили своє застосування в повсякденному користуванні, проходячи важке випробування практикою. Будучи новими порівняно з попередниками, базовими продуктами, вони виступали авангардом продуктового розвитку, генеруючи нову складову економіки, забезпечуючи її умовну декомпозицію на «стару» та «нову» частини. Розпочинався поступ нової економіки. Проте інтенсивність такого поступу,

його адекватність вимогам часу та специфіки локальних суспільств, в рамках яких він розгортався, позначені істотною диференціацією. В одних регіонах становлення та розвиток нової економіки відбувалися надзвичайно динамічно, для інших – був характерним досить млявий поступ, з чисельними прикладами регресу та деволуції. Не монотонним був рух нової економіки й у часі – на одні періоди припадав її стрімкий розквіт, інші ж позначені стагнацією, а, іноді, навіть згортанням нової економічної простору, інгресією старої економіки. Тож, цілком природними виглядають спроби докладного дослідження цих процесів, як передумови більш адекватного сприйняття особливостей сучасного зразка нової економіки, створення відповідних теоретичних основ ефективного прогнозування альтернативних варіантів її подальшого розвитку та недопущення можливості розгортання її руху за негативними сценаріями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність та важливість для сучасної економічної науки проблематики з'ясування історичних особливостей розвитку нової економіки засвідчує поява протягом останніх років значної кількості фундаментальних розробок, в значній мірі присвячених її розв'язанню. Це, зокрема, праці В. Артура [1,2], Д. Кларка [3,4], Е. Прескотта [5], Д. Хансена [5], В. Росту [6], К. Фрімена [7], Ф. Луки [7] та багатьох інших. Здійснені наукові розвідки, зокрема, розкрили роль інформаційної та технологіч-

ної складової у забезпеченні економічного розвитку в історичній перспективі, виявили роль демографічного фактору в визначенні траєкторій нової економічної технологічного поступу, стали методологічним підґрунтям дослідження довготривалої динаміки основних макроекономічних агрегатів.

Втім, широке коло проблем у цій області економічної науки ще й досі залишається недостатньо дослідженими, а теоретичні обґрунтування причин прискорення нової економічної поступу чи його загальмування та згортання в певні періоди історичного розвитку мають дискусійний характер. Наукова думка зосереджує свою увагу на сьогоденні нової економіки, а пошук історичних підвалин її становлення та розквіту так й лишається не завершеним.

Формулювання мети статті. Мета даної статті полягає у визначенні особливостей еволюції нової економіки в історичній перспективі, з'ясуванні причин прискорення та загальмування її поступу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нова економіка ніколи не була, не є та навряд чи буде колись у майбутньому однорідною. У її цілісності завжди можна виокремити субцілісності, що утворюють топологічно локалізовані острови з різним рівнем складності. За таким ракурсом нова економіка являє собою об'єднання великої кількості елементів із різним рівнем неоекономічності, що формують окремі кластери, зв'язок між якими не має обов'язкового характеру, оскільки нова економіка, як ризомна цілісність, атрибутивно передбачає можливість свого функціонування як розривної множини.

Поступова інкорпорація таких нової економічних кластерів до тіла старої економіки, реалізація в умовах конкретної спільноти закладеного адаптаційного потенціалу, наявність певних обмежень стосовно вільного пересування благ, тощо, встановлюють майже непереборні бар'єри щодо згладжування рангових розбіжностей між різними кластерами, виключаючи перспективу гомогенізації множини, зведення її до однорівневої. Відмінність конкретного змістовного наповнення цих кластерів окреслює специфіку їх подальшої еволюції, диктуючи її асинхронність. Тож розвиток нової економі-

ки є поліплановим і багаторівневим процесом, в якому різні локальні утворення рухаються за відмінними векторами, з різною швидкістю, прискорюючись чи загальмовуючи, опановуючи різні пласти неоекономічного буття.

Водночас, у добу зародження нової економіки в умовах домінування традиційного суспільства розірваність неоекономічної цілісності мала більш територіальний, аніж ранговий характер. Приблизно однако- вий рівень розвитку продуктивних сил та зміст споживчих потреб були характерними для різних людських спільнот. Відмінності продуктів визначалися специфікою територіально-кліматичних умов, особливостями засвоєних технологічних практик. Дані сучасної археології щодо широкого розповсюдження продуктів, створених виробниками окремих спільнот, на величезні відстані вимагають дистанціюватися від тез щодо значущості ваги перешкод вільному рухові благ. А, отже, різниця між елементами відірваних один від одного кластерів мала в багатьох позірний характер і, за умови наростання розбіжностей, досить швидко послаблювалась шляхом інкорпорації інерідних нової економічних благ.

Така інкорпорація реалізовувалась за кількома напрямками. Частина необлаг засвоювалась лише консумаційно, вони тільки надходили до споживання місцевих економічних суб'єктів, які не мали можливості або бажання самостійно виготовляти подібні блага. Це може пояснюватися тим, що попит на подібні необлага був досить еластичними, відмінності їх споживчих властивостей від місцевих аналогів не були надто кардинальними. Отже споживачу було не важко замінити їх на місцеві субститути. З іншого боку, не виключається ймовірність менш еластичного попиту на необлага, виготовлення яких вимагало застосування унікальних технологій, відсутніх на інших територіях ресурсів, що робило неможливим опанування їх виробництва всіма. Ще одна група необлаг засвоювалась і консумаційно, і продукційно. Місцеве виробництво дозволяло зменшити трансакційні витрати, а, отже реалізація подібних проектів виглядала досить привабливою. Продукційне засвоєння необлаг відбувалось як шляхом мімізису,

так і на креативній основі. Перший спосіб був найпростішим для освоєння місцевими виробниками, але його застосування звичайно супроводжувалось певною редукцією необлаг, втратою ними частини споживчих властивостей. Другий же спосіб передбачав адаптацію таких благ до місцевих особливостей, їх метаморфозу відповідно до наявних виробничих ресурсів, специфіки споживчої культури. Ймовірним наслідком цього могло бути як покращання, так і погіршення консумаційних якостей з точки зору локальних споживачів, проте розбіжності з благрозразком не дозволяли трактувати такі продукти інакше, як девіантні. Лише з часом, застосування місцевого творчого потенціалу могло забезпечити таке наростання відмінностей від зразка, аби локальна варіація блага отримала статус нового самостійного елемента нової економіки. До того часу базове благо такий статус вже втратило б.

Проте тотального рангового вирівнювання територіально локалізованих кластерів нової економіки все ж не відбувалось, хоч тенденція до нівелювання відмінностей між ними спостерігалась. Наявні лаги в розвитку продуктивних сил різних суспільств, специфіка споживчих наборів консумаційних акторів, обумовлена географічними, кліматичними, культурними імперативами, виконуючи функцію мембран між операційно замкненими субцілісностями, ставали на заваді набуття цими субцілісностями однопорядковості, розчиненню їх в однорідній за складністю елементів суспензії неоекономічного. Втім, територіальні, а, в першу чергу, рангові розбіжності протягом тисячоліть не набували рис тотальності. Топологічно новоекономічний ландшафт представляв собою досить пласку рівнину з окремими пагорбами субцілісностей вищого рангу (рис. 1), міграція яких відбувалась в настільки обмеженому просторі, що набувала ознак аберацій.

Здавалося, що такий стан речей залишиться назавжди, нова економіка охоплюватиме лише незначну частину господарського життя, представляючи собою малорухливу цілісність в майже застиглому просторі навколишнього середовища.

Проте початок занепаду традиційного суспільства у XIV ст. виявив оманливість



Рис. 1. Новоекономічний ландшафт доби домінування традиційного суспільства

подібних уявлень. Відмінності між територіально локалізованими кластерами неоекономічного почали наростати з швидкістю, яку була вже не в змозі компенсувати тенденція до їх поступового згладжування. Прискорений розвиток нової економіки, генерація все нових необлаг в окремих регіонах не супроводжувались аналогічними процесами в інших. Стабільність у співвідношенні між старим і новим порушувалась, і цього разу вже не як виняток, а як провісник наближення доби перманентної мінливості. Розпочинаються метаморфози світового новоекономічного ландшафту.

З одного боку, щільність неоекономічного стає більш нерівномірною, зростаючи в одних локусах та залишаючись сталою в інших. Економічні актори, розташовані в перших, все частіше роблять вибір на користь споживання незвичних нових благ, появу яких на ринку забезпечує місцевий розвиток продуктивних сил. З іншого боку, змінюється не тільки щільність неоекономічного, перетворюється сама її конфігурація, окремі кластери нової економіки починають розвиватися випереджувальними темпами. Відбувається піднесення відповідних субцілісностей неоекономічного, з досягненням не просто рангової диференціації рівних, а й з якісною трансформацією ландшафту нової економіки (рис. 2), появою утворень із порядково відмінними рангами.

Нівелювати розбіжності між кластерами нової економіки стає все складніше. Швидко прогресуючі кластери, маючи попередньо вже створену новоекономічну базу, знаходились у кращих стартових умовах

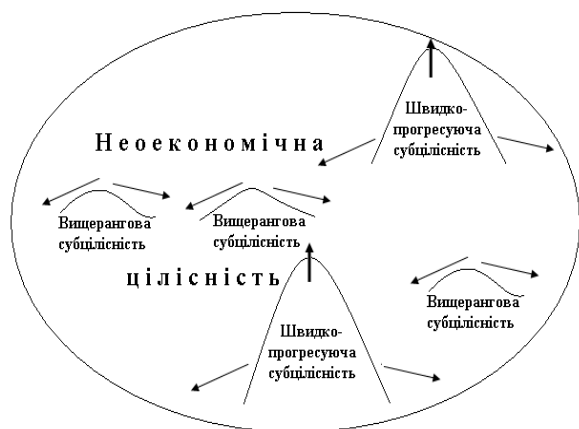


Рис. 2. Новоекономічний ландшафт доби початку занепаду традиційного суспільства

в неоекономічному поступі. Тож кластерам нової економіки, зануреним у суцільне навколишнє середовище традиційного, було важко розвиватись так швидко, аби, наздоганяючи, зрівняти ці відмінності. Проте це означає стале закріплення за окремими кластерами статусу лідерів. Лідери неоекономічного поступу Середньовіччя в цю епоху поступово втрачають подібний статус. Аналогічні процеси відбулися стосовно і староекономічного, але із значним лагом. Так, Китай, один з економічних і неоекономічних провідників у ранньому середньовіччі, почавши втрачати лідируючі позиції в новій економіці з XIV ст. та ставши неоекономічним аутсайдером ще в часи Ренесансу, позбавився аналогічних позицій в економічній царині лише у середині XIX століття [8, с. 62–63].

Зрозуміло, що і традиційне суспільство, й традиційна економіка були приречені на трансформацію. Кількісні зміни в них наростали і вони мали призвести до формування якісно відмінної економічної матерії. Не викликає подиву й зафіксована нами тенденція прискорення з часом подібних процесів. Чисельність економічних акторів поступово зростала, а, отже, зростала абсолютна кількість акторів – генераторів нового. Певна частина з них, як ґрунтовно доводять Д. Лал та П. Уайброу [8, с.21], апріорі відчувала невгасиму консумаційну жагу, брак нових благ, якими можна було б задовольнити нові, ще не чітко виражені, але вже усвідомлені потреби. Такі актори-натхненники, виступаючи детекторами нових потреб, пред'являли попит на неіснуючі

блага, на блага, які ще потрібно було створити в майбутньому.

Отже, саме вони надихали інших акторів, акторів-продуцентів на реалізацію зазначених прагнень, регламентуючи змістовну специфіку бажаних продуктів. Актори-продуценти, так звані, за термінологією У. Ростоу, «заповзятливі люди» [6], відчуючи існування подібного неявного попиту в поточний період чи передчуваючи його появу найближчим часом, забезпечували втілення в реальності таких бажань, створюючи відповідні необлага. Збільшення кількості акторів-генераторів детермінувало зростання кількості вироблених неідентичних благ. Безумовно, рівень конгруентності виробничої інтерпретації продуцентами омріяних акторами-натхненниками благ не завжди був достатньо високим. Виведення таких продуктів на ринок часом завершувалось фіаско. Проте, оскільки кількість «заповзятливих людей» зростала, а спроби задовольнити імпліцитні потреби були досить численними, то частина з них виявлялась відносно вдалим, забезпечуючи появу нових продуктів, що користувалися попитом на ринку. Співпраця між продуцентами і натхненниками мала неявний, опосередкований характер, координація дій відбувалась шляхом багатьох ітерацій за наявності численних варіацій девіантних, часом тупикових, траєкторій руху. Втім, незважаючи на складність сприйняття нових бажань споживачів, їх ізоморфізацію під час імпліцитної трансляції за умов відсутності у реципієнтів достатньо чутливих рецепторів, активізація такої співпраці прискорювала еволюційний процес, сприяючи розвитку нової економіки.

Кардинальні зміни охопили не все традиційне суспільство, а лише його окремі регіональні локалізації. При цьому ці локалізації не були лідерами за кількістю економічних акторів, а, отже, мали менший потенціал генерації нового. Ще більш парадоксальною виглядає подібна ситуація, якщо звернути увагу на порівняльну динаміку чисельності населення за регіонами світу. Дійсно, локалізації розташування майбутніх провідних осередків неоекономічного понесли в зазначений період надзвичайно суттєві втрати в чисельності населення, Захід у ці часи, за словами К. Ясперса, «так глибоко

занурювався в безодню свого буття, що загибель його могла здаватися неминучою» [9, с.95]. Такі події мали б ще сильніше послабити наявний генераційний потенціал, зробивши розвиток нової економіки в даних регіонах за випереджальним сценарієм вкрай маловірогідним. Зменшення кількості акторів повинно було б мати своїм наслідком подальшу периферизацію постраждалих локалізацій. Втім, цього, насправді, не відбулося. Останнє начебто мало б вказувати на дещо сумнівний характер висновків із попередньо наведеної аргументації. Але подібна сумнівність є ілюзорною.

На нашу думку, саме різке, від третини до половини в різних країнах, скорочення внаслідок пандемії чуми чисельності економічних акторів в окремих країнах Західної Європи стало «переломним моментом європейської історії» [10, с. 33–34] та найважливішим фактором, що забезпечив прискорення зростання нової економіки аж до радикальної зміни відповідного ландшафту, переобрання іншолокалізованими кластерами ролі провідників нової економіки. Насправді, надзвичайно стрімка метаморфоза геометрії кривої виробничих можливостей, перехід від тривало стабільних її форм до форм нових, що були неочікувано та нерівномірно деформованими за численними вимірами, мали призвести до появи значних дисбалансів. Такі дисбаланси з'явилися, одвічний розрив між потребами та рівнем розвитку продуктивних сил за одними напрямками став ще більш явним, а за іншими, навпаки, дещо згладився, оскільки скорочення кількості акторів-продуцентів за різними видами діяльності відбувалось не рівномірно. Аналогічною була ситуація і зі зменшенням кількості акторів-реципієнтів створених благ. Зрозуміло, що такі розриви існували завжди, передбачаючи згладжування, як потенцію, проте в період пандемії та постпандемічні часи таке неспівпадіння набуло ознак екстремальності. Екстремальний рівень дисбалансів між потребами та виробничими можливостями ставив нагальним завданням пошук шляхів послаблення подібних розривів. Ресурсний голод, брак робочої сили виключав спосіб розв'язання цієї проблеми екстенсивним шляхом [4, 5]. В умовах демографічного виклику необхідні

були нові, відсутні в наявному арсеналі, методи, які б дозволили задовольнити споживчі потреби за рахунок власних, тимчасово значно зменшених, ресурсів.

Поступове зростання населення в наступні десятиліття, хоч і не змогло повністю компенсувати понесені під час пандемії демографічні втрати (це відбулося лише близько 1600 р. [11, с.41]), але дещо пригасило контрастні відмінності між виробничими можливостями та потребами. Як наслідок – нагальність швидкого розвитку мануфактурного виробництва послабшала. Численні ж потужні соціальні конфлікти, на кшталт Жакерії чи повстання Уота Тайлера, які, насамперед, були безпосередньо спрямовані на фізичну ліквідацію мануфактур та виробників необлаг, сприяли втраті привабливості для економічних суб'єктів статусу акторів-продуцентів таких благ. Статистичні дослідження показують, що, наприклад, в Англії після зростання у 1310–1450 рр. продуктивності праці у 2,3 рази протягом 1450–1600 рр. відбулось її двохкратне скорочення у супроводі з випереджаючим падінням ставок заробітної плати [3]. Проте контркорекція вектора господарського розвитку мала тимчасовий характер, зупинити надовго прогресивні зміни виявилось неможливим. Гальмування науково-технічного прогресу після яскравого спалаху мануфактурного розвитку в постпандемічний період не могло відбуватися надто довго, воно могло переважувати лише «в окремих галузях промисловості, в окремих країнах, на визначених проміжках часу», але людство було вже вакциноване від повернення до зашкарублості незмінності «темних віків». Отже, традиційне суспільство було приречене на поступовий, але невідворотний занепад, фундаментальні засади подальшого прискореного висхідного руху нової економіки були створені, а шлях до набуття нею домінантних позицій у господарському житті в майбутньому став відкритим.

Латентна еволюція нової економіки протягом 100–150 років контркорекції завершилась з відкриттям нових ринків збуту внаслідок Великих географічних відкриттів. Дійсно, як зазначає К. Ясперс, «близько 1400 років життя Європи, Індії та Китаю протікали на одному рівні цивілізації. Між

іншим, те, що відбулося після XV ст., великі географічні відкриття європейців та їх вплив на інші народи змушує нас поставити питання, які причини викликали новизну та своєрідність у Європі або на Заході», чому «відбувся той єдиний, значний суттєвий для всього світу прорив... великий прорив» [9, с.95]. На нашу думку, саме різке посилення дисбалансів між потребами та виробничими можливостями обумовило перехід еволюції нової економіки до відкритої фази, що знайшло відображення в ренесансі мануфактурного виробництва.

У ті часи особливо чітко проявляється багаторівневність та поліплановість нової економіки. Створені в Європі технологічно нові, але з консумаційного погляду належні до старої економіки блага, експортувались у нові колонії й напівколонії, та дифундуючи до їх економік, отримували там статус вже новоекономічних благ. Аналогічні процеси відбувались і в зворотному напрямку. Ринки європейських країн насичувались незаними раніш товарами, які були цілком узвичаєними на теренах Нового світу. Взаємна дифузія староекономічної та новоекономічної множин інтенсифікувалась, забезпечивши, за умов порядкових відмінностей між цими множинами на користь староекономічної, вибухове зростання ареалу нової економіки, що рекрутувала численні елементи старої економіки, інкорпорувавши їх до свого складу.

Хвиля суспільних перетворень в Європі, спровокована посиленням нової економіки, зростанням її порівняльної ваги відносно старої, розтягнулась на століття. При цьому, в першу чергу, найсильніше вразивши країни, національні економіки яких найактивніше наповнювались неоекономічними елементами, не маючи можливості пригасити їх оновлюючо-деструктивний вплив на староекономічну множину шляхом масової трансплантації найбільш активних споживачів необлаг, їх акторів-натхненників до локалізацій, де такі блага для загалу споживачів вже не мали статусу нових. Статистичні дані (табл. 1) та хронологічна послідовність відбуття буржуазних революцій у Нідерландах, Англії, Франції, що чітко корелює з часовою черговістю неоекономічної інвазії, та значне запізнення розгортання аналогічних подій в

Іспанії та Португалії [1, 2] неоднозначно свідчать на користь даної тези.

Таблиця 1
Динаміка населення окремих країн у XV–XIX ст. (в млн. люд.)

Країна	1480	1580	1680	1780	1880
Велика Британія	3,7	4,6	5,5	9,6	35,0
Іспанія	8,8	8,2	9,2	10,0	16,3
Франція	12,6	14,3	18,8	25,1	37,4
Сполучені Штати Америки	–	–	0,2	3,1	50,2

Джерело: [12, с.132]

Соціальні пертурбації, в більшій мірі, у провідних європейських країнах і, в меншій мірі, на теренах Нового світу поклали край періоду невизначеності стосовно подальшої долі нової економіки. Стала очевидною втрата традиційною економікою прерогативи на домінантність, і, хоч фактично вона не втратила подібної позиції, проте перспективи нового в змаганні зі старим значно зросли. Одночасно занепад традиційного суспільства послабив силу забобонів щодо нового, зменшив острах знайомства з невідомим, споживання не знаних досі благ, опанування незвичних технологій виробництва. Але, одночасно прискорився й процес втрати необлагами свого статусу. Нещодавно нове й недосяжне для більшості споживачів благо завдяки стрімкому розповсюдженню нових технологій, поетапній модернізації виробництва за короткий відрізок часу стає звичайним і досяжним кожному. Так, К. Маркс стає практично очевидцем відбуття цього процесу: «в 1820 р. перші сталеві пір'я вироблялись ремеслом за 7 ф. ст. 4 шилл., за 12 дюжин, мануфактура виготовляла їх в 1830 р. за 8 шилл., а фабрики у теперішній час (1861 р.) надають їх гуртом торговцям за 2–6 пенсів» [13, с.471]. Отже, подібні пертурбації, маючи похідний характер, забезпечили формування передумов швидкого розвитку продуктивних сил у подальшому та реалізації відповідних змін у виробничих відносинах.

Реалізація можливостей, що відкрились перед новою економікою в період промислового перевороту, призвела до ще більшої диференціації неоекономічних субцілісностей. Домінанта окремих топологіч-

них локалізацій набула настільки незаперечного характеру, що новоекономічний ландшафт кардинально змінився (рис. 3). Притаманна йому неоднорідність, рангова гетерогенність субцілісностей поступово посилювалась й отримала у своєму розвитку ознак поліцентричності ще в часи занепаду традиційного суспільства.

Подальша деградація останнього на окремих територіях, посилення ролі та потужності нової економіки у відповідних економічних локалізаціях, стрімкий ранговий прогрес одних субцілісностей при спокої інших обумовили формування пучка домінантних субцілісностей. Вони розташувались на вістрі конусу нижчих за рангом, але прогресуючих згущень неоекономічного. Інші ж, порівняно відсталі субцілісності нової економіки, утворювали периферію неоекономічної цілісності.



Рис. 3. Новоекономічний ландшафт доби промислового перевороту та індустріалізації

Епоха промислового перевороту, наступної індустріалізації національних економік були часом появи нових можливостей, генерування все нових благ, розробки і реалізації нових технологій. Різко змінювалась структура зайнятості, робоча сила переміщувалась із галузей, де ймовірність створення нових благ зменшувалась, в галузі перспективні з точки зору новоекономічного поступу. Табл. 2. відображає подібні структурні зміни у зайнятості робочої сили в економіці Великої Британії в агрегованому вигляді, надаючи безперечні свідчення щодо відбуття неоекономічних перетворень. Втім,

двократне скорочення частки робочої сили, зосередженої в сільському господарстві, доводить існування неоекономічних трансформацій і в цій виразно традиційній галузі, ілюструючи ризомний характер поширення нової економіки в тілі національної.

Таблиця 2

Динаміка питомої ваги робочої сили, зайнятої у промисловому виробництві у Великій Британії, %

Рік	1700	1760	1840
Питома вага робочої сили, зайнятої у промисловості	18,5	23,8	47,3
Питома вага робочої сили, зайнятої у сільському господарстві	61,2	52,8	28,6

Джерело: [7, с.47]

Зауважимо, що епоха промислового перевороту принесла з собою радикальні зміни в структурі міграції неоекономічних елементів. Зрозуміло, що при розгляді руху необлаг між територіальними локалізаціями їх скупчень особливих перемін зафіксувати не вдасться. Національні економіки, регіони чи навіть окремі підприємства виступали, як місця зосередження акторів-продуцентів певних необлаг, спрямовуючи виготовлену продукцію ззовні, в зони меншої концентрації даних необлаг, в яких розташовувались їх споживачі. Так протягом 1500–1700 рр. при збільшенні загального обсягу зовнішньої торгівлі провідних в новоекономічному аспекті країн Північно-Західної Європи у 3–5 разів, обсяг торгівлі з країнами Сходу та Півдня збільшився у понад 15 разів. Саме там з'явилися нові ємні ринки для реалізації європейської промислової продукції. Ще більш цей процес прискорився у XVIII–XIX ст. Час від часу зони потужної генерації таких благ змінювались [9, с.78], вектори руху їх потоків коригувались, але подібні пертурбації мають сприйматися, як належні. Отже, в цьому ракурсі промисловий переворот не приніс значних перемін, спостерігалась лише інтенсифікація потоків необлаг, зростання їх асортименту та тривале закріплення статусу потужних генераторів за допису нечисленними локалізаціями.

Проте значні перетворення демонстру-

вали самі локалізації-генераторів необлаг. Довгі часи розподіл ймовірностей появи необлаг за галузями мав майже пуасоновський характер. Цілком природно, певні відмінності за локалізаціями існували, але це було пов'язано з особливостями суспільного поділу праці між національними економіками, регіонами тощо. Зі значно більшою вірогідністю нові блага з'являлися саме в галузях їх спеціалізації, там, де велика кількість економічних суб'єктів концентрувала свої зусилля на створенні нового. Але це означало лише тривалу своєрідність розподілу виробництва необлаг за галузями, характерну для конкретної локалізації нової економіки.

З відбуттям промислового перевороту ситуація змінилась. Майже рівне розпорошення анклавів нового за галузями економіки відійшло в минуле. Анклави нової економіки утворюють скупчення лише в окремих з них, відносна ж щільність нового за іншими – скорочується. Неокономічна диференціація галузей, зовнішньо необумовлена внутрішня гетерогенізація просторових локалізацій нової економіки стають одними з наріжних рис нового етапу її розвитку.

При цьому, зосередження скупчень анклавів нової економіки саме за певними галузями мало та має й нині зовсім не постійний характер. Ці кластери є досить не-

тривкими, характеризуючись досить високою мобільністю, провідні коаліції та навіть альянси неоекономічних ризосом час від часу змінюють своє базування, з'являючись саме в галузях високої концентрації акторів-генераторів нового. Посилення та прискорення подібної внутрішньої міграції стає запорукою появи можливості потужної акумуляції неоекономічних ризосом за окремими напрямками, а, отже, й формування зародків нових галузей. Галузей, які на певний час набувають статусу неоекономічних, оскільки новоекономічне в них домінує. Зрозуміло, що досить швидко вони позбувались такого статусу, в неоекономічному загалі швидко формувались каверни староекономічного, розповсюджуючись та поглинаючи новоекономічні елементи, вони забезпечували нарощування в галузі питомої ваги старої економіки, витискували нову економіку на другий план, перетворюючи першопочатковий масив неоекономічного в скупчення анклавів.

Історія надає численні приклади подібної послідовності етапів еволюції нової економіки в ракурсі окремих галузей. Так, табл. 3, на прикладі Італії, надає в опосередкованій формі свідчення щодо становлення таких галузей-концентрацій неоекономічного на тлі динаміки галузей-концентрацій староекономічного.

Таблиця 3

Динаміка виробництва основних видів продукції в Італії

Вид продукції	1919 р.	1929 р.	1938 р.	1948 р.	1958 р.	1963 р.	1969 р.
Вугілля, млн. т.	1,1	1,0	2,6	1,8	-	1,9	2,2
Сіль, млн. т.	0,7	2,1	2,3	2,1	6,3	10,2	16,4
Електроенергія, млрд. кв.ч.	4,0	10,4	15,1	22,7	45,5	71,3	107,9
Пластмаси, тис. т.	-	-	-	-	182	661	1502,5
Автомобілі, тис. од.	-	-	69	59	175	996	1596
Холодильники, млн. од.	-	-	-	-	-	-	5,8
Пральні машини, млн. од.	-	-	-	-	-	-	2,7
Пшениця, млн. т.	4,5	6,7	8,2	6,2	9,8	8,1	9,5
Цитрусові, млн. т.	0,8	0,9	0,8	0,7	1,0	1,5	2,5

Джерело: [14]

У середині XX ст. у даній територіальній локалізації у виробничому розрізі про-неоекономічні ознаки отримує галузь з випуску автомобілів – все більша кількість споживачів виявляє бажання скористатись її продукцією, відмовляючись від субститутів, що стають надбанням вже старої економіки. Стрімке зростання обсягів випуску автомобілів – з 1938 р. по 1969 р. в 23,13 рази, в

той час, як виробництво таких узвичаєних благ, як пшениця та цитрусові, за той же період збільшилось лише на 16% та 213% відповідно, відображає даний процес. Втім, у 60–70-х рр. автомобілі теж стають узвичаєним товаром, що обумовлює послаблення їх неоекономічного характеру. Але втративши провідні позиції в одній галузі, нова економіка отримує такі позиції в іншій чи за ра-

хунок її самостійного створення, чи шляхом її відродження на якісно новому рівні. Так, зародження нових концентрацій нової економіки на поверховому рівні віддзеркалює динаміка виробництва пральних машин, холодильників, пластмас. Насправді, зосередження новоекономічного в цих виробництвах розпочалось набагато раніше, але отримало настільки явний прояв лише через 20–30 років [14, с. 315–318].

Необхідно зазначити, що отримання анклавів нової економіки панівного положення в певних технологічних сукупностях завжди відбувається із значним часовим лагом. І висновки адекватні умовам старої економіки не завжди є вірними для нової. Так, у контексті гіпотези існування технологічних укладів слід припустити набуття кластерами неоекономічних анклавів провідного стану одночасно за кількома галузями національної економіки, що правда з певним випереджаючим лагом стосовно домінуючого технологічного укладу. Проте подібної синхронності в реальності не спостерігається. В одних галузях нова економіка досягала максимальної питомої ваги ще задовго до набуття технологічним укладом, що з ними асоціюється, домінантного положення (як, наприклад, у виробництві сталі в часи превалювання третього технологічного укладу), а в інших набувала подібного стану без будь-якого лагу (як, наприклад, в електротехнічному машинобудуванні).

З іншого боку, перенесення центру уваги з ядра технологічного укладу на ядро нового, ще несформованого укладу, не слід ототожнювати з зосередженням її на новій економіці в цілому. Це буде концентрацією уваги на потенційних центрах майбутньої експансії неоекономічного, ймовірних зародках галузей тимчасової домінанти нового, а, отже, надасть можливість більш глибоко пізнати специфіку еволюції нової економіки в умовах становлення суспільства.

Висновки. Становлення нової економіки розпочалось ще в часи доіндустріалізму, в умовах домінування традиційного суспільства. Проте в ту епоху чільні позиції належали традиційній старій економіці, а нова економіка відігравала другорядну роль, залишаючись на периферії економічного життя. Демографічна криза XIV ст. стала вихід-

ним пунктом прискорення розвитку нової економіки часи, набуття нею експліцитного характеру та наростання диспропорцій у новоекономічному ландшафті світової економіки. Промисловий переворот та подальша індустріалізація визначили отримання окремими топологічними локалізаціями нової економіки безперечно домінантного положення та кардинальну зміну всього новоекономічного ландшафту.

Література

1. Arthur W. B. Completing Technologies, Increasing Returns, and Lock-in by Historical Events / W. B. Arthur // *The Economic Journal*. – 1989. – V. 99. – N. 394. – P. 116–131.
2. Arthur W. B. Self-Reinforcing Mechanisms in Economics / W. B. Arthur / *The Economy as an Evolving Complex Systems*; eds. P. W. Anderson, K. J. Arrow, D. Pines. – New Mexico : Addison-Wesley Publishing Company, 1988. – P. 9–28.
3. Clark G. Genetically Capitalist? The Malthusian Era, Institutions and the Formation of Modern Preferences [Електронний ресурс] / G. Clark – Режим доступу: [www/URL:http://econ.ucdavi.edu/faculty/gclark/papers/capitalism %genes.pdf](http://www.URL:http://econ.ucdavi.edu/faculty/gclark/papers/capitalism%genes.pdf). – 27.10.14. – Загол. з екрана.
4. Clark G. The Macroeconomic Aggregates for England, 1209–2008 [Електронний ресурс] / G. Clark – Режим доступу: [www/URL:http://econ.ucdavi.edu/faculty/gclark/papers/Macroagg2009.pdf](http://www.URL:http://econ.ucdavi.edu/faculty/gclark/papers/Macroagg2009.pdf). – 12.09.14. – Загол. з екрана.
5. Hansen G.D. Malthus to Solow / G. D. Hansen, E. P. Prescott. – Cambridge : National Bureau of economic research. – 1998. – 26 p.
6. Rostow W. W. The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto: 3-rd ed. / W. W. Rostow. – Cambridge : Cambridge University Press, 1991. – 320 p.
7. Фримен К. Як час спливає: Від епохи промислових революцій до інформаційної революції / К. Фримен, Ф. Лука – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 510 с.
8. Лал Д. Возвращение «невидимой руки»: Актуальность классического либерализма в XXI веке / Д. Лал. – М. : Новое издательство, 2009. – 426 с.
9. Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс. – М. : Республика, 1994. – 527 с.
10. Ле Гофф Ж. Средневековый мир воображаемого / Ж. Ле Гофф. – М. : Изд. группа «Прогресс», 2001. – 440 с.
11. Селищев А. С. Китайская экономика в XXI веке / А. С. Селищев, Н. А. Селищев. – СПб : Питер, 2004. – 240 с.
12. Миронов Б. Н. История в цифрах: Математика в исторических исследованиях / Б. Н. Миронов. – М. : Наука, 1991. – 168 с.
13. Маркс К. Сочинения / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М. : Госполитиздат, 1960. – Т.23. – 907 с.

14. История Италии / под ред.
С. И. Дорофеева, В. Е. Невлера, Б. Р. Лопухова,
Г. С. Филатова. – М. : Наука, 1971. – Т. 3. – 544 с.

ЭВОЛЮЦИОННОЕ ДВИЖЕНИЕ НОВОЙ ЭКОНОМИКИ:
ОТ ТРАДИЦИОННОГО ОБЩЕСТВА ДО ЭПОХИ ИНДУСТРИАЛИЗМА

В. В. Белоцерковец, д. э. н., доцент, Национальная металлургическая академия Украины

В статье рассматриваются проблемы становления новой экономики в условиях доминирования традиционного общества, раскрываются основы и факторы ускорения ее эволюционного прогресса во времена зрелого и позднего средневековья. Показаны особенности развития новой экономики в эпоху промышленного переворота и определены специфические черты ее эволюции в координатах развития индустриального общества.

Ключевые слова: новая экономика, традиционное общество, промышленный переворот, необлагодатное, индустриальное общество.

EVOLUTIONAL ADVANCEMENT OF NEW ECONOMY:
FROM TRADITIONAL SOCIETY TO INDUSTRIALISM AGE

V. V. Bilotserkivets, D.E., Ass. Prof., National Metallurgical Academy of Ukraine

The problems of becoming of new economy in the conditions of prevailing of traditional society are discussed, principles and factors of acceleration of evolutionary advancement in the days of middle and late middle ages are revealed. The characteristic features of development of new economy are shown in time of industrial revolution and the specific lines of its evolution are determined in the coordinates of development of industrial society.

Keywords: new economy, traditional society, industrial revolution, neoblessing, industrial society.

Рекомендовано до друку д. е. н., проф. Тарасевичем В. М. Надійшла до редакції 23.01.2015 р.